

BERTÓK GÁBOR – NAGY BALÁZS

Kora újkori sírcsoport Majsról

BEVEZETÉS

2013 októberében bejelentés érkezett a pécsi Janus Pannonius Múzeumba, hogy a Majs faluját keletről határoló dombvonulat peremén szántás közben embercsontok kerültek a felszínre. A múzeum munkatársai 2013. október 24-én kiszálltak a helyszínre és mentő feltárást kezdtek.¹ A helyszín a majsi Borromei Szent Károly-templomtól északra kb. 130 méterre található, ahol három sírból álló sírcsoport rajzolódott ki (1. kép). A sekélyen temetett vázakat az erózió és az intenzív mezőgazdasági mélyművelés hozta a bolygatatlan és a szántott talajréteg határára. A majsi kutatásokat 2014-ben egy szintén sekélyen temetett sír előbukkanása végett folytatni kellett, így ismét mentő feltárást keretein belül kezdtünk dolgozni. Ekkor már a kutatás célja több volt, mint a sírok egyszerű feltárása. Válaszokat kerestünk a templom körüli temető meglétére és annak korára vonatkozóan, illetve a falu középkori templomának hollétére is.

ADALÉK MAJS KORA ÚJKORI TÖRTÉNETÉBŐL

A falu plébániájának első írásos említése 1333-ból való,² míg templomáról tudjuk, hogy a 14. században már biztosan állt.³ A településen élőknek már a késő középkor hajnalán sem volt felhőtlen az életük, mivel ismeretes, hogy 1431-ben a pécsi káptalan Merse nevű birtokát Töttös László jobbagyái teljesen elpusztították.⁴ A falu a 14. század közepén két részre oszlott. Nagy Majsra, mely a Sári család, és Kis Majsra, amely a Töttös család birtoka volt.⁵ Majs falu története az 1526-os mohácsi csata után sem pecsételődött meg. 1564-ben a két falu birtokosait külön-külön jegyezték fel, Alsó- és Felsőmajsa megkülönböztetéssel. Míg előbbi a pécsi püspök birtoka lett, addig az utóbbit a Bátmonostori Töttös családtól 1466 után a Várdaiak örökölték meg.⁶ A falu a hódoltság korában is, de még az 1591. évi adóösszeírást is alapul véve magyarlakta település volt. Ekkoriban a 101 lakosú

¹ A feltáráson a Janus Pannonius Múzeum munkatársai, Simon Béla és Nagy Gábor mellett önkéntesként részt vett Nyilas Eszter, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatója is. A képtábla nyers fotóit Helesfai Márk (Janus Pannonius Múzeum, fotós) készítette, a képek szerkesztését és táblába rendezését Nagy Balázs végezte.

² BRÜSZTLE 1879, 646.

³ BLANDL 1938, 30.

⁴ KOLTA 1958, 72.

⁵ CSÁNKI 1894, 504.

⁶ HORVÁTH – TIMÁR 1973, 90, 99, 110.

1. kép. A mentő feltárások helyei, háttérben a római katolikus templom (Szerkesztette Nagy Balázs)

Majson jobbágyokat és zselléreket (8 fő) találtunk. A település a szekcsői-mohácsi szandzsákhöz tartozott és a baranyai náhijének fizetett adót. Bár e zűrzavaros időben az is előfordulhatott, hogy egy településnek több irányba is adófizetési kötelezettsége volt. 1591-ben 42 ház állott a faluban, és 16.000 akcse adót fizetett.⁷ Ennek nagy részét a mezőgazdaságból származó jövedelmek tették ki, melyek közül a búza- és a szőlőtermesztés adta a legnagyobb hozamot. A 17. század első felében a baranyai településhálózat és a lakosság növekvő mértékű eltűnésével számolhatunk, amit elsősorban a törökellenes magyar küzdelmek, valamint a felszabadító háború következményeként értelmezhetünk.⁸

A MENTŐ FELTÁRÁSOK EREDMÉNYEI

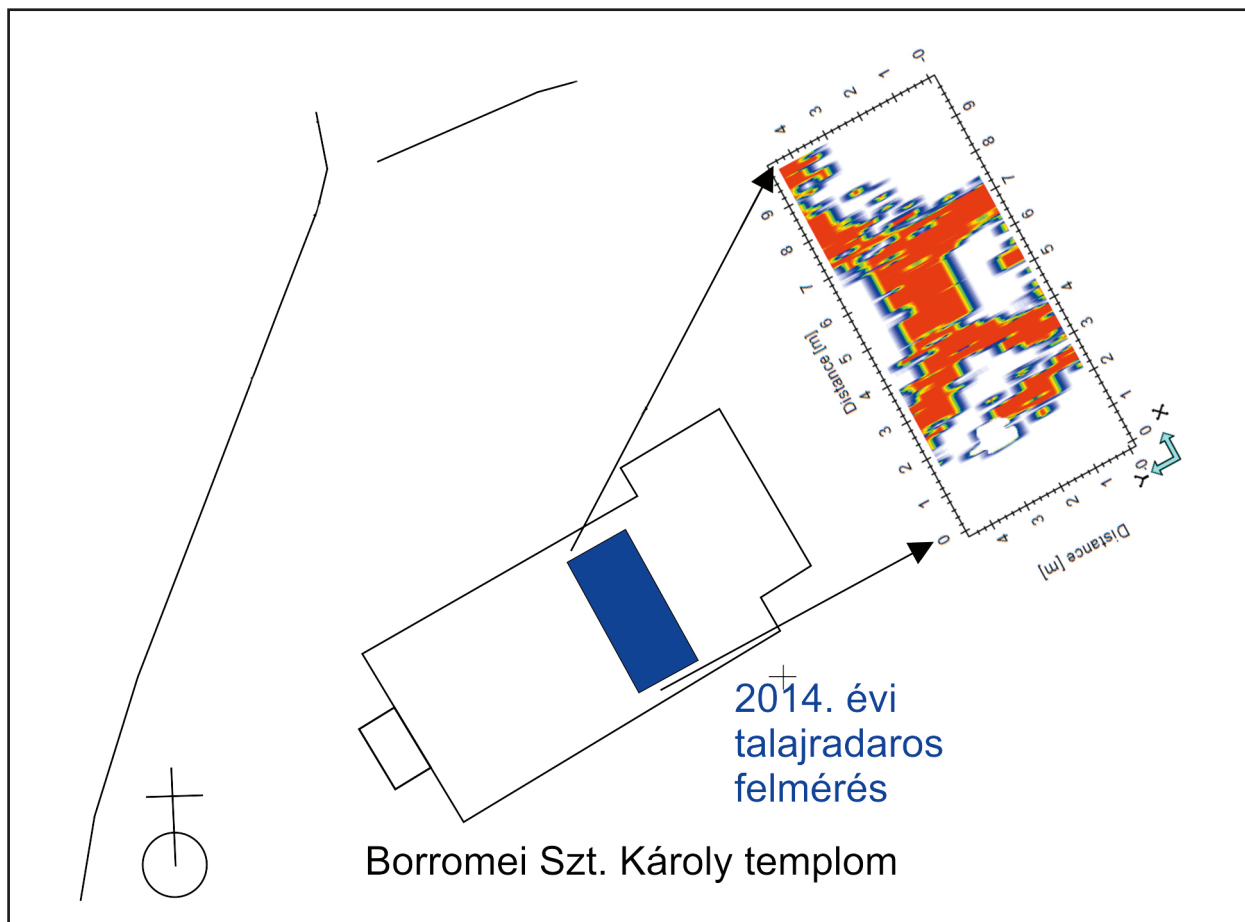
A 2013-ban végzett mentő feltárás során talált három sír közül kettő mellékletes volt. Az 1. sírból 19 denár került elő, melyek vélhetően egy erszénybe vagy szövetbe lehettek csomagolva. A pénzek részben a fej alól kerültek elő, ami arra utalhat, hogy esetleg egy fátyolba vagy valamiféle fejviseleti elembe voltak rejtve. A 2. sír szintén rendelkezett melléklettel. Az oldalra dőlt fej alól, illetve mögül fátyoltúk kerültek elő, melyek lelőhelye itt is valamiféle fejviseleti elem meglétére utalnak, de legfőképp halotti fátyolra engednek következtetni. A 3. sír modern kori mezőgazdasági bolygatottság miatt nagyon rossz tartásban maradt meg, innen melléklet nem került elő.

2014-ben lehetőséget kaptunk, hogy a római katolikus templom belsejét talajradarral átvizsgáljuk. A források alapján a templom 1752-ben épült fel.⁹ Az itt végzett roncsolásmentes kutatással falmaradványok jelenlétét sikerült kimutatni, amelyek vélhetően a templom középkori maradványaival azonosíthatók (2. kép). A felmérés eredményei összhangban vannak Blandl György nagymányoki plébános kéziratával, miszerint: *„A régi templom, amely a 14. századból maradt fenn, ugyanazon helyen épült, amelyen a mai templom is áll, annyira elpusztult, hogy istentiszteleti célra semmiképpen sem volt már alkalmas, de nem is voltak hívei, akik használták volna. Építőanyaga*

⁷ VASS 1977, 48–49.

⁸ JUHÁSZ 2020, 15.

⁹ PEL 1963, 31.

2. kép. A templom belsejében kimutatott falmaradványok (Szerkesztette Bertók Gábor)

pedig a 14. században már használt téglá és kő. Csak ilyen anyagból épülve maradhatott fenn 4 évszázadon át.”¹⁰

A templom körüli temető meglétére utalhat a helyi lakosok azon információja, mely szerint korábbi földmunkák során többször kerültek felszínre emberi csontok a templom közvetlen környezetében, illetve mosódtak ki a domb részsűjéből.¹¹ 2014-ben szintén egy lakossági bejelentésen alapuló mentő feltárás során egy részlegesen megmaradt csontváz is előkerült a templom északi oldalán, kb. 20 cm-es mélységben. Sírhoz tartozó melléklet azonban nem bukkant elő. A 2013-ban és a 2014-ben feltárt sírok tájolása szinte teljesen megegyezik, megközelítően mindegyik nyugat–keleti (3. kép).

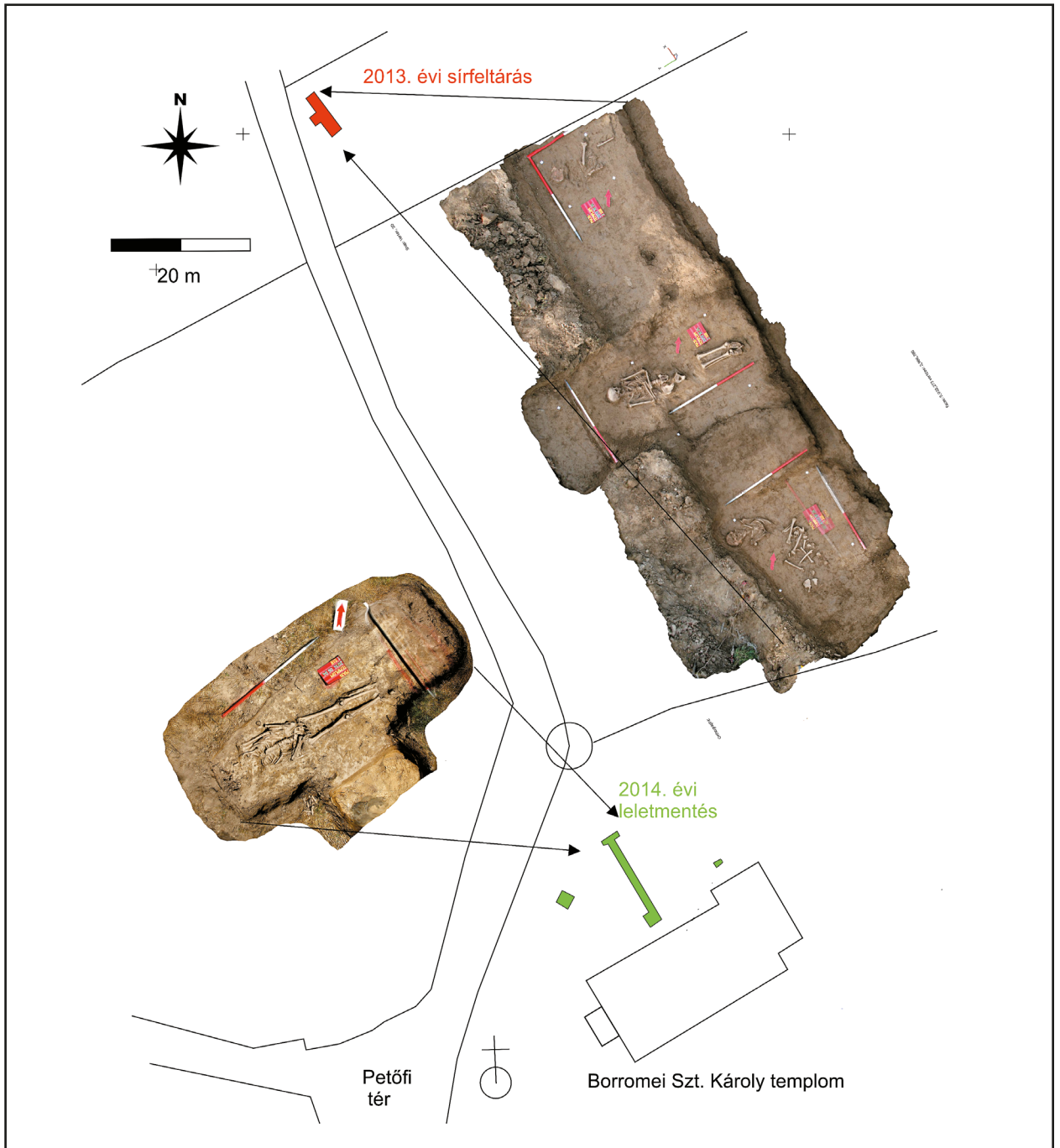
A római katolikus templom elkészültét követően, 1781-ben a faluban egy görögkeleti ortodox templom is felépült, melynek előzményeként egy jóval korábbi fatemplom említhető.¹²

Bár a 2013-ban feltárt három sírcsoport tájolása szinte azonosnak mondható a 2014-ben előkerült síréval, mégis joggal feltételezhetjük, hogy ezek környezetében további temetkezések nincsenek. Mivel a környékükön további sírokra utaló maradványok a feltárás óta sem kerültek elő, noha a vázak felszínre kerülését okozó eróziót kiváltó, géppel végzett mezőgazdasági tevékenység azóta is folyamatos. Bár nem teljesen bizonyított, de valószínű, hogy a fentiek alapján itt egy kisebb sírcsoportot, és nem egy kiterjedt temetőt sikerült azonosítanunk. A három sírról, melyek a fen-

¹⁰ BLANDL 1938, 30.

¹¹ Pólya Krisztina polgármester szíves szóbeli közlése.

¹² LÁNGI 2001, 234.

3. kép. A mentő feltárások összesítő térképe (Szerkesztette Bertók Gábor)

tiük alapján tehát nagy valószínűséggel nem tartoztak a középkori temetőhöz, elmondható, hogy megközelítőleg nyugat–keleti tájolásúak, a fő iránytól való eltérésüket a dombélhez való igazításuk okozhatta.

SÍRLEÍRÁSOK

Az erősen sérült 1. váz mellkasának felső része és koponyája közelítőleg anatómiai rendben maradt. Koponyája összezúzódtott, altestének és végtagjainak csontjait a váztól déli irányban szóródva találtuk meg. A koponya eredetileg kissé balra billenve helyezkedhetett el, legalábbis erre utal az

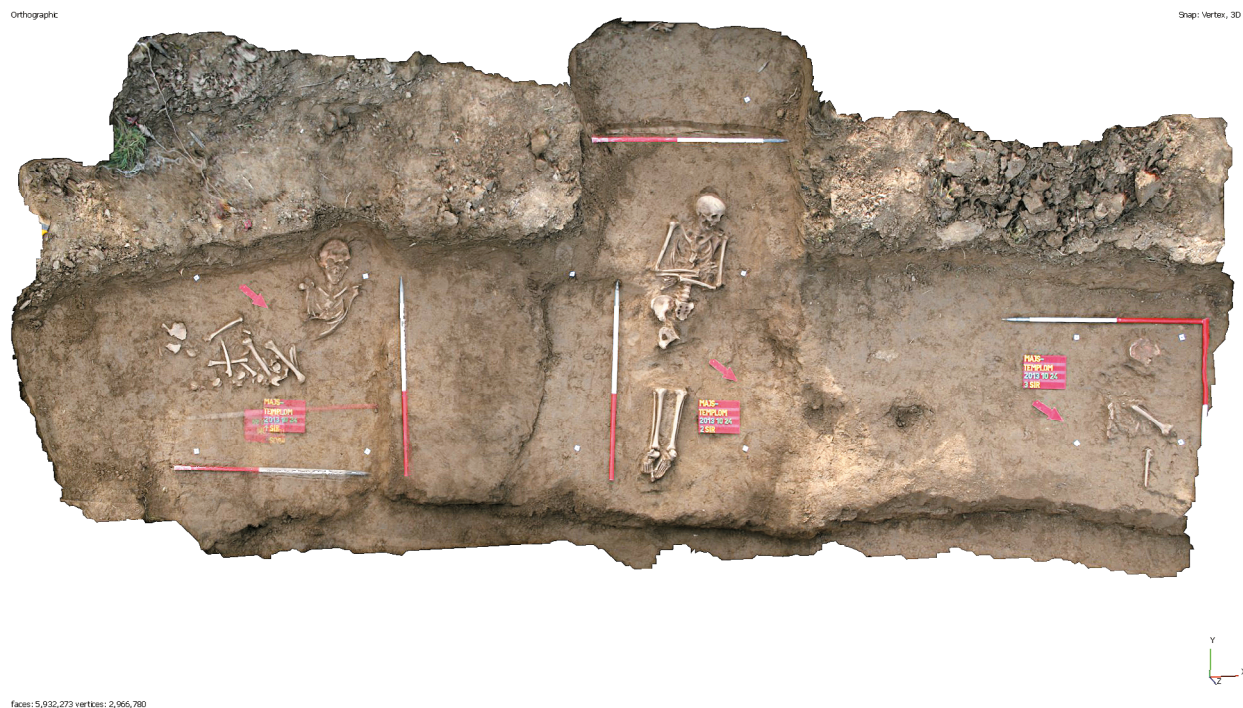
összezúzott homlok- és arccsontok, valamint az állkapocs maradványainak elhelyezkedése. A temetkezési rítus két eleme állapítható meg, az egyik a közelítően nyugat–keleti tájolás, a másik pedig a sír unikálisnak is nevezhető melléklete: az a 19 denár, melyeket 1614–1636 között vertek.¹³ A pénzek összetapadva, a koponya mellett és részben alatt, annak bal oldalán kerültek elő. Mint azt már említettük, a denárokat eredetileg feltehetően egy erszényben vagy zacskóban helyezték el, amit akár egy fejviselési elemhez is rögzíthettek.

A 2. sír váza maradt meg a legépebb állapotban, noha combcsontjai hiányoznak, illetve medencéjének bal felét eredeti helyéről elmozdulva találtuk. Alkarjának csontjai deréktájon keresztben, illetve a felső vázcsontokon voltak. Az enyhén balra billent koponya tarkórészén bolygatatlan helyzetben két teljes hosszban megkerült és egy töredékes, Wicker Erika besorolása szerint úgynevezett kisgömbös fátyoltű volt található (4. kép).¹⁴ A fátyoltű antropológiai vizsgálat nélkül is utalnak egyrészt az elhunyt nemére, másrészt egybevetve a sírcsoport keltezésével és helyzetével, megengednek következtetéseket a sírban fekvő nő balkáni eredetű kulturális-etnikai hovatartozását illetően is.

A legészakabbi a 3. sír, a szintén nyugat–keleti tájolású váz gyakorlatilag teljesen elpusztult, koponyájának egy nagyobb töredéke, valamint bordáinak egyes töredékei látszólag helyben maradtak. Ezeken felül csupán egy felkarcsont és egy singcsont maradt eredeti helyéről feltehetően elmozdult állapotban a vázmaradványok közelében. A csontok körül mellékletet nem találtunk (5. kép).

4. kép. A fátyoltű síron belüli helyzete, a koponya mögött (Fotó: Bertók Gábor)

5. kép. A sírcsoport, balról jobbra haladva az 1–3. sír (Szerkesztette Bertók Gábor)

¹³ A pénzek leírását és képeit lásd: Leletkataszter, illetve 1. tábla, É.2023.6.1–19 leltári szám alatt.

¹⁴ WICKER 2008, 93–94. A fátyoltű leírását és képeit lásd: Leletkataszter, illetve 1. tábla, K.2023.40.1–3 leltári szám alatt.

A SÍRCSOPORT ÉRTELMEZÉSE

Mivel a három sír nem a majsi római katolikus templom elődjéhez tartozó középkori temetőben, hanem attól elkülönülten, de annak közelében, ugyanakkor egymástól igen kis távolságra helyezkedett el, feltehetően egymással összefüggő sírcsoportot alkot. Az eltemetettek tehát ugyanannak a közösségnek lehettek tagjai, és a sírok közötti időbeli különbség sem lehet jelentős. A sírcsoportot az 1. sír érméi a 17. század negyvenes éveire kelteznek. A három tű közül a kettő épp a szakirodalomban a 16–17. században a Balkán felől a hódoltság területére bevándorló népcsoportokhoz is köthető kiscsömbszerű pushhoz tartozik.

Egyetérthetünk Mérai Dórával abban, hogy a meglehetősen egyszerű kialakítású kiscsömbszerű fátoltúk önmagukban csak igen tág időhatárok közé engednek keltezni, és nem biztos jelzői az eltemetettek kulturális-etnikai hovatartozásának.¹⁵ Ugyanez elmondható a 2. sírban fekvő halott kartartásáról is,¹⁶ valamint a sírcsoport fentebb vázolt, feltehetően középkori temetőn kívüli, de ahhoz közeli, a környezetből jelentősen kimagasló dombperemen való elhelyezkedése kapcsán is.¹⁷ A leírt jelenségek közül önmagában egyik sem alkalmas kulturális-etnikai hovatartozás meghatározására, azonban azok összessége, illetve a délszláv etnikum korábban és később is dokumentált térségbeli jelenléte, és ezzel együtt a kiscsömbszerű hajtúk sírbeli előfordulása az elhunytak balkáni, „rác” eredetére utal. További érdekesség, hogy a településen, a szerb ortodox templom előzményeként egy fatemplom ismeretes.¹⁸ Ezek a 17–18. századi templomok az elsők, melyeket említhetünk, és melyek falazata fából és vályogból készült.¹⁹ Így az 1. sír 1636-ban záródó éremlelete alapján azt is meghatározhatjuk, hogy a szerb fatemplom ekkor még biztosan nem épülhetett fel, mert különben az itt eltemetett három embert bizonyosan nem a római katolikus templom temetőjének árnyékába helyezték volna nyugalomra.

Baranya esetében a délszláv etnikum jelenléte Máté Gábor, illetve Sudár Balázs kutatásai alapján már a 16. század második felétől kimutatható. Nem véletlen, hogy az 1560-as évektől a török adóösszeírások alapján településbővülés tapasztalható, ami egyben magával hozta a lakosság számának a növekedését is, mindamelllett a térség általános gazdasági ereje tulajdonképpen változatlanul megmaradt.²⁰ Ez az általános helyzetkép, ahogy azt az 1591. évi összeírásból is kiderül, Majsra nem érvényes. A település a tizenöt éves háborúig biztosan megőrizte magyar etnikumát.²¹ Azonban a háborús események következtében részlegesen elnéptelenedő területet, így Baranya egyes részeit is balkáni eredetű bevándorlók népesítették be, akiknek jelenléte a 17. században jól kimutatható az ismert névanyag alapján is.²²

AZ ÉREMMELLÉKLET/ÉREMLELET ÉRTÉKELÉSE

A 17. századi pénzhasználat esetén általánosságban megállapíthatjuk, hogy a leggyakrabban használt fizetőeszközök közé sorolhatjuk az oszmán, a lengyel, illetve a magyar kibocsátású vereteket. A 17. század húszas éveiben azonban az oszmán ezüstpénz gyártása alapanyaghiány miatt nem volt fenntartható, így az 1640-es évekre az Oszmán Birodalom egész területén úrrá lett az infláció, ami totális monetáris válság formájában teljesedett ki.²³ Talán pont eme jelenség áll a háttérben annak, hogy a majsi éremlelet összetétele homogén, és kizárólag a Magyar Királyság pénzkibocsátásából

¹⁵ MÉRAI 2010, 57–58.

¹⁶ Összefoglalóan: WICKER 2008, 61–64.

¹⁷ WICKER 2008, 50.

¹⁸ LÁNGI 2001, 234.

¹⁹ VUKOSZÁVLYEV 2001, 266.

²⁰ SUDÁR 2020, 23–24, 3. és 4. térkép a mohácsi náhije dzsijefizető lakosságáról (rajtuk Majs).

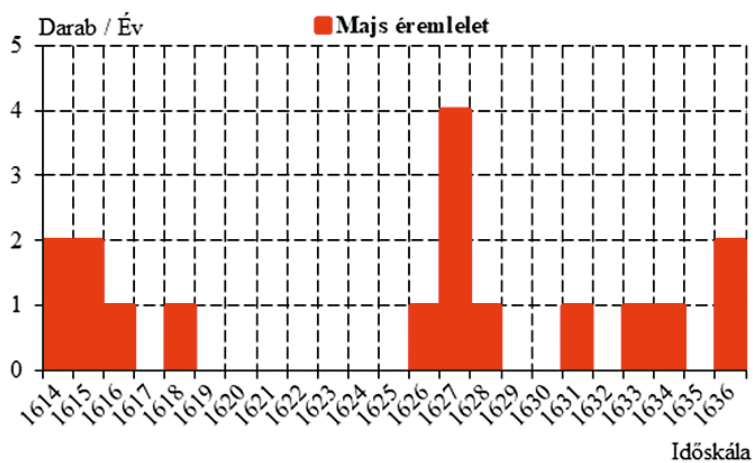
²¹ VASS 1977, 48.

²² MÁTÉ 2022, 139.

²³ BUZA 1999, 229–237.

származó denárokból tevődik össze. Míg a válság az 1620-as években még csak az aprópénz hiányában mutatkozott, addig az 1640-es évekre szemmel látható pénzrontásban teljesedett ki. Sajnos a magyar aprópénzek Mátyás-kori (1467. évi) 8 latos jó minősége is romlásnak indult. Legkorábbi hígulásával 1574-ben számolhatunk, amikor az aprópénzek 7 latos finomságú ezüsből készülnek. 1582-ben újabb 1 lattal csökkentették az ezüstök finomságát. A következő csökkentésre 1607-ben került sor, amikor az aprópénzek 6 latos (375-ös) finomságú ezüsből készültek. Ez a pénzláb a Németországba begyűrűzött pénzrontás idején, 1619-ben romlott tovább. Az 1619–1625 közötti években lezajlott pénzrontás Magyarországot sem kímélte, de a csapás leginkább Németországot, Sziléziát, valamint Ausztria területét érintette. Mivel az aprópénzgyártás semmilyen haszonnal nem járt, így a válság odáig fajult, hogy azok egyenesen ritkasággá váltak. Az aprópénzhiány felszámolása végett egyes pénzügyi hatóságok abban látták a megoldást, hogy a tallérok anyagát rézzel keverték, és azokból verték a forgalomból hiányzó címleteket. 1619-re a magyar denárok már csak 5 latos (312,5-ös) ezüsből készültek, míg 1620-ra a magyar aprópénzek már csak 3 lat (187,5-ös) ezüstöt tartalmaznak. Az értéktelenedés azonban itt nem ért véget, 1622-re 2,5 lat (156,25-ös) lett az aprók ezüst tartalma, ami egyben a pénzrontás legsúlyosabb mértékét is jelentette. A folyamat felszámolására 1626-ban került sor, amikor is az országgyűlés elrendelte, hogy az aprópénzek ismételen 5 lat (312,5-ös) finomságú ezüsből készüljenek. Az azonos minőségű új magyar és erdélyi aprópénzek forgalma ettől kezdve akadálytalanul folyt, és egymás területein kölcsönösen forogtak.²⁴

Az elhunytal együtt eltemetett 19 denár, II. Mátyás (1608–1619), illetve II. Ferdinánd (1619–1637) körmőci vereteit tartalmazza (lásd: leletkataszter). Mivel ezúttal évszámos veretekkel van dolgunk, így az éremlelet időbeli összetétele nagyon könnyen és pontosan elemezhető. A 19 denár közül összesen kettőn nem lehet elolvasni az évszámot, ami az érmek rossz állapotából, töredezettségéből fakad. Az ezüstpénzek közül összesen 6 darab sorolható II. Mátyáshoz (1608–1619), míg 13 db II. Ferdinánd (1619–1637) pénzkibocsátásához sorolható. Feltűnő, hogy az éremlelet időbeli összetételéből hiányoznak az erősen inflációs időszaknak (1619–1625) a termékei. Jól látszik, hogy leletünk az értékesebb pénzekből tevődik össze (6. kép). Ahhoz, hogy meghatározzuk az éremlelet korabeli vásárlóértékét, a denárokat át kell váltani fontdenárra. A hat II. Mátyás (1608–1619) denár 18 fontdenárnak, míg a tizenhárom II. Ferdinánd (1619–1637) uralkodásából való denár 39-nek felel meg. Így az össz mennyiség 57 fontdenárral egyenlő. Amennyiben megnézzük ennek a pénzmennyiségnek a korabeli értékét, úgy azt mondhatjuk, hogy ez nagyjából egy kőműves napszámberével azonos a 17. század első harmadában.²⁵ Továbbá a 19 denáron 1637-ben három tyúkot lehetett volna vásárolni.²⁶

6. kép. Az éremlelet időbeli összetétele (Szerkesztette Nagy Balázs)

²⁴ HUSZÁR 1975, 29–37.

²⁵ DÁNYI – ZIMÁNYI 1989, 460.

²⁶ DÁNYI – ZIMÁNYI 1989, 144.

NUMIZMATIKAI ÉS TÖRTÉNETI KONTEXTUS

Az éremleletben levő legkésőbbi veret 1636-ban verték (1. tábla: 2023.6.16–17), melyből két darabot is találunk. Így megállapítható, hogy az egykori tulajdonos 1636-ban, vagy az azt követően években halt meg. Baranya vármegyéből hasonló záródási idővel még egy éremlelet ismeretes, amiben a legkésőbbi veret 1637-ben készült. Ez a leletegyüttes 1903-ban Bakonyán került elő.²⁷ Azonban a bakonyai éremlelet mérete és jelentősége is sokkal nagyobb, mivel a feljegyzések alapján oszmán altint (1 db) és a denárok (350 db) mellett legalább két tucat külföldi garast is tartalmazott. A megválaszolendő kérdés igazából az, hogy a két éremlelet között lehet-e bármiféle történeti összefüggés. E kérdés megválaszolásához azonban Pécs történetírásában kell kutakodnunk. Bár a következőkben hozott forrás talán nem is nyújt teljes részletességgel magyarázatot a történeti háttér részletes megismeréséhez, általa az éremleletek közötti összefüggés mégsem szorul magyarázatra. Mint arról az okleveles adatok értesítenek, 1618-ban Amhat kanizsai pasa panaszt tett Sárkány Istvánnal szemben, hogy a Pécs környéki falvakra küldte hajdúit a pécsi püspök adójának beszedése végett.²⁸ Az adó erőszakkal történő beszedése ebben az időszakban már csaknem gyakorlattá vált, ami később sem változott meg. Azt is tudjuk, hogy Vinkovics Benedek pécsi püspök 1634-ben jobbágycsaládok adóját a kiskomáromi Végh János katonának adta 225 magyar forintért, egy szőnyegért és egy párnáért. 1635–1636 között Sankó Boldizsár 180 magyar forintért és egy szőnyegért vette bérbe a jobbágycsaládok adóját.²⁹ Majd ezt követően, 1637. április 27-én az egyházmegye dézsmáját ismét Végh János bérli.³⁰ A hódoltság területén a 17. század első évtizedeiben jövedelmeiket az egyházi személyek nem tudták behajtani, és arra is van példa, hogy egyesek jogtalanul adóztatták a parasztságot. A papi adót bérlő személy az őt megillető adót vélhetően úgy hajtotta be, ahogyan csak tudta. Véleményünk szerint a tizenöt éves háború lezárását követően betelepülő új délszláv lakosságnak sem lehetett könnyű dolga az időről időre egyre inkább elharapódzó hatalmaskodások miatt, amit elsősorban az adó akár több irányú megfizetése generálhatott.

²⁷ NAGY 2016, 45; GYÖNGYÖSSY 2004, 38; Magyar Nemzeti Múzeum Éremtár 207/1903.

²⁸ SZAKÁLY 1981, 161–162.

²⁹ TIMÁR 1999, 154.

³⁰ VASS – SZITA 1996, 84.

IRODALOMJEGYZÉK

- BLANDL 1938
BLANDL György: *A baranya-megyei Majs község története*. Kézirat. Pécs 1938. (Kanizsai Dorottya Múzeum adattára 78-67)
- BRÜSZTLE 1879
BRÜSZTLE, Josephus: *Recensio universi cleri Dioecesis Quinque-Ecclesiensis III. Quinque-Ecclesiis* 1879.
- BUZA 1999
BUZA János: Az Oszmán Birodalom monetáris válságának magyarországi hatása. In: *Numizmatika és társtudományok III.* Szerk. Ulrich Attila. Nyíregyháza 1999, 229–242.
- CSÁNKI 1894
CSÁNKI Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyad-Idak korában II.* Budapest 1894.
- DÁNYI – ZIMÁNYI 1989
DÁNYI Dezső – ZIMÁNYI Vera: *Soproni árak és bérek a középkortól 1750-ig*. Budapest 1989.
- GYÖNGYÖSSY 2004
GYÖNGYÖSSY Márton: *Altin, akcse, mangir... Oszmán pénzek forgalma a kora újkori Magyarországon*. Budapest 2004.
- H.
HUSZÁR, Lajos: *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*. Budapest 1979.
- HORVÁTH – TIMÁR 1973
HORVÁTH J. Gyula – TIMÁR György: XVI. századi dikális konkripciók Baranya megyéről (1542, 1551, 1564). *BH* 1972 (1973) 7–127.
- HUSZÁR 1975
HUSZÁR Lajos: *Habsburg-házi királyok pénzei 1526–1657*. Budapest 1975.
- JUHÁSZ 2020
JUHÁSZ Péter: Egy példa a népességcserére. A délvidék pusztulása a török háborúkban. *Létünk* 2020/1, 7–30.
- KOLTA 1958
KOLTA János: *Baranya*. Szerk. Kolta János. Pécs 1958.
- LÁNGI 2001
LÁNGI József: Majs, görögkeleti ortodox templom (falképek-tatás). *Műemlékvédelmi Szemle. A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Tájékoztatója* XI/1–2 (2001) 234–235.
- MÁTÉ 2022
MÁTÉ Gábor: Népességcsere, nyelvi viszonyok, faluhatárok a 18. századi tanúvallatások fényében, Mohács térségben. In: *Mohács szimfónia. Tanulmányok a mohácsi csatával kapcsolatos kutatások eredményeiből*. Szerk. Varga Szabolcs – Türk Attila. Budapest 2022, 129–143.
- MÉ.
UNGER Emil: *Magyar éremhatározó II.* Budapest 2000.
- MÉRAI 2010
MÉRAI, Dóra: „The True and Exact Dresses and Fashion”. *Archaeological Clothing Remains and their Social Contexts in Sixteenth- and Seventeenth-Century Hungary*. Oxford 2010. (BAR International Series 2078.)
- NAGY 2016
NAGY Balázs: Hódoltság kori érem- és kincsleletek Baranya megyében. In: *Érem- és kincsleletek Baranya megyében. Időszaki kiállítás. 2016. március 16.–2016. május 31.* Szerk. Tóth Zsolt. Pécs 2016, 35–49.
- PEL 1963
PEL György: *A Pécsi Egyházmegye schematismusa*. Pécs 1963.

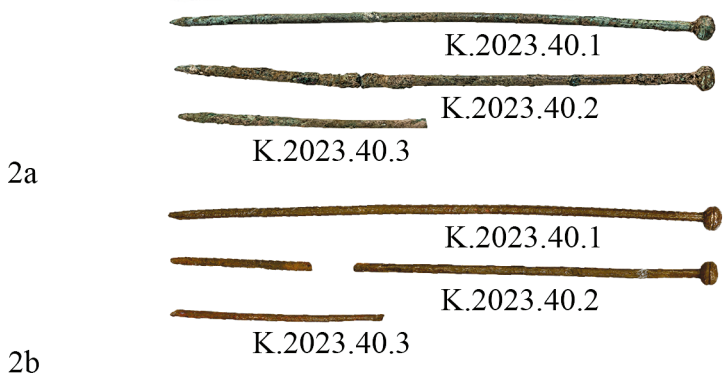
- SUDÁR 2020 SUDÁR Balázs: A mohácsi náhije és települései a 16–17. században. In: *Eke mentén, csata nyomában. A mohácsi csata kutatásának legújabb eredményei. Tanulmánykötet Szűcs József tiszteletére*. Szerk. Haramza Márk – Kovaliczky Gergely – Bertók Gábor – Simon Béla – Galambos István – Türk Attila. Budapest 2020, 13–32. (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia 17.)
- SZAKÁLY 1981 SZAKÁLY Ferenc: *Magyar adóztatás a török hódoltságban*. Budapest 1981.
- TIMÁR 1999 TIMÁR György: A pécsi címzetes (választott) püspökök birtokmegőrző törekvései a török hódoltság idején. In: *Pécs a törökkorban*. Szerk. Szakály Ferenc. Pécs 1999, 133–170. (Tanulmányok Pécs történetéből 7.)
- VASS 1977 VASS Előd: A szekcsői-mohácsi szandzsák 1591. évi adóösszeírása. *BH* 1977 (1979) 15–93.
- VASS – SZITA 1996 VASS Előd – SZITA László: A török hódoltság alatti város és a felszabadító háborúk 1526–1686. In: *Pécs ezer éve. Szemelvények és források a város történetéből 1009–1962*. Szerk. Nagy Imre Gábor – Kövecz Ferenc. Pécs 1996, 61–107.
- VUKOSZÁVLYEV 2001 VUKOSZÁVLYEV Zorán: Új építéstörténeti adatok Baranya megye szerb ortodox templomainak periodizációjához. *Építés-Építészettudomány* XXIX/3–4 (2001) 265–288.
- WICKER 2008 WICKER Erika: *Rácok és vlahok a hódoltság kori Észak-Bácskában*. Kecskemét 2008.

RÖVIDÍTÉSEK

- BH Baranyai Helytörténetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, Pécs

1

1. tábla. 1: Éremmelléklet/éremlelet az 1. sírból;
2a-b: Fátvoltúk a 2. sírból restaurátlan, illetve restaurált állapotban

LELETKATASZTER

(az érmék meghatározását, leltározását Nagy Balázs, a fátyoltúktét Bertók Gábor végezte)

É R M É K

Ltsz./állapot	Kibocsátó	Kibocsátás helye/ideje	Előlap	Hátlap	Referenciaszám
É.2023.6.1/ töredékes	II. Mátyás (1608–1619)	Körmöcbánya/1614	MAT D•G•RO•I•S•AV•GE•HV•B•R• / Matthis Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / Mátyás Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított kerekaltalpu pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•[HVN]GA•1614 / Patrona Hungariae 1614 / Magyarország patrónája 1614 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1141; MÉ. 870.
É.2023.6.2/ ép	II. Mátyás (1608–1619)	Körmöcbánya/1614	MAT•D•G•RO•I•S•AV•GE•HV•B•R• / Matthis Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / Mátyás Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított kerekaltalpu pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA•16•14• / Patrona Hungariae 1614 / Magyarország patrónája 1614 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1141; MÉ. 870.
É.2023.6.3/ töredékes	II. Mátyás (1608–1619)	Körmöcbánya/1615	•[...R•MA•RO•I•S•AV•GE•HV•B•R• (a körirat kétszer verés miatt hibás) / Matthis Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / Mátyás Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított kerekaltalpu pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA•1615• / Patrona Hungariae 1615 / Magyarország patrónája 1615 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1141; MÉ. 870.
É.2023.6.4/ 5 db töredék	II. Mátyás (1608–1619)	Körmöcbánya/1615	MAT•D•G•RO•I•S•AV•GE•HV•B•R• / Matthis Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / Mátyás Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított kerekaltalpu pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA•1615• / Patrona Hungariae 1615 / Magyarország patrónája 1615 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1141; MÉ. 870.

É.2023.6.5/ töredékes (2 db)	II. Mátyás (1608–1619)	Körmöcbánya/1616	MAT•D•G•[RO]•I•S•AV•GE•HV[•B•R• / Matthis Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / Mátyás Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATR[O•HVNGA•161]6• / Patrona Hungariae 1616 / Magyarország patrónája 1616 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1141; MÉ. 870.
É.2023.6.6/ töredékes	II. Mátyás (1608–1619)	Körmöcbánya/1618	MAT•D•G•[RO]•I•S•AV•GE•HV•B•R• / Matthis Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / Mátyás Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PIATRO•HVNGA•1618• / Patrona Hungariae 1618 / Magyarország patrónája 1618 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1141; MÉ. 870.
É.2023.6.7/ töredékes	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1626	FER]•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•[R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRONA•HVNGAR[• / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1204; MÉ. 917.a
É.2023.6.8/ töredezett	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1627	FER•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRONA•[HVNGA]RI• / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1204; MÉ. 917.a
É.2023.6.9/ töredezett	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1627	FER•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRONA•HVNGARI• / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1204; MÉ. 917.a

Ltsz./állapot	Kibocsátó	Kibocsátás helye/ideje	Élőlap	Hátlap	Referenciaszám
É.2023.6.10 /töredékes	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1627	FER•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R[• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRONA•H[VNGA]RI• / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagybaldogasszony holdsarlón ül, jobbójában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1204; MÉ. 917.a
É.2023.6.11 /töredezett	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1627	FER•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRONA•H[VNGA]RI• / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagybaldogasszony holdsarlón ül, jobbójában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1204; MÉ. 917.a
É.2023.6.12 /4 db töredék	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1628	FER[•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	[PATRONA•H[VNGA]RI•] / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagybaldogasszony holdsarlón ül, jobbójában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1204; MÉ. 917.a
É.2023.6.13 /ép	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1631	FER•II•D•G•R•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•H[VNGA]•1631• / Patrona Hungariae 1631 / Magyarország patrónája 1631 / vonalkörben Nagybaldogasszony holdsarlón ül, jobbójában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; MÉ. 916.c

É.2023.6.14 /töredékes	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1633	FJER•II•D•G•R[•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA]•1633• / Patrona Hungariae 1633 / Magyarország patrónája 1633 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; ME. 916.c
É.2023.6.15 /ép	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1634	FER•II•D•G•R[•I•S•A•]G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA] 1634• / Patrona Hungariae 1634 / Magyarország patrónája 1634 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; ME. 916.c
É.2023.6.16 /töredezett	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1636	FER•II•D•G•R[•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA•1636• / Patrona Hungariae 1636 / Magyarország patrónája 1636 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; ME. 916.c
É.2023.6.17 /ép	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/1636	FER•III•D•G•R[•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA•1636• / Patrona Hungariae 1636 / Magyarország patrónája 1636 / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; ME. 916.c
É.2023.6.18 /félvert	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/N.A.	FER•III•D•G•R[•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO•HVNGA•I / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; ME. 916.c

Ltsz./állapot	Kibocsátó	Kibocsátás helye/ideje	Előlap	Hátlap	Referenciaszám
É.2023.6.19 /töredékes	II. Ferdinánd (1619–1637)	Körmöcbánya/N.A.	FER•II•D•G•[R•I•S•A•G•H•B•R• / Ferdinandus secundus Dei gratia Romanorum imperator semper augustus Germaniae, Hungariae, Bohemiae rex / II. Ferdinánd Isten kegyelméből mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország királya / vonalkörben hasított keretlapú pajzs, 1. mező: magyar vágások, 2. mező: kettőskereszt	PATRO]•HVINGA•16I / Patrona Hungariae / Magyarország patrónája / vonalkörben Nagyboldogasszony holdsarlón ül, jobbájában a gyermek Jézust, baljában jogart tart, fejük felett glória	H. 1205; MÉ. 916.c

F Á T Y O L T Ű K

Ltsz./állapot	Kor	Leírás	Méretek	Anyag
K.2023.40.1, ép	17. század	Teljes hosszban, de részlegesen korrodált állapotban megmaradt fátyoltú gömbös kialakítású fejjel.	Hossz: 79 mm; szár vastagsága: 1,5 mm; fej átmérője: 3,6 mm	rézötvtözet
K.2023.40.2, törött, részben elkorrodált	17. század	Korrodált, három darabra törött állapotban megmaradt fátyoltú gömbös kialakítású fejjel. Törési felületeinél, illetve hegyében fém-mag nélkül maradt meg.	Eredeti hossz: kb. 80 mm; szár vastagsága: 1,5 mm; fej átmérője: 3,5 mm	rézötvtözet
K.2023.40.3, töredék, részben elkorrodált	17. század	Korrodált állapotban megmaradt tú töredéke. Hegye fém-mag nélkül maradt meg.	Töredék eredeti hossza: 34 mm	rézötvtözet

An Early Modern Grave Group from Majs

In 2013, the Janus Pannonius Museum in Pécs was notified that the remains of three burials came to light near the Catholic church in Majs, on the edge of a hill range bordering the village from the east. Staff members of the museum excavated the heavily damaged graves, two of which contained grave goods attesting to the age and cultural background of the burials. The latest piece of the coin hoard comprising 19 denars found in the grave dates from 1636. The position of the graves outside the cemetery, as well as the small round veil pins found in one of the grave pits, indicate that the people buried in the cemetery may have been members of a group of people that immigrated from the Balkans at the turn of the 16th and 17th centuries.

The group of graves discovered provide new data regarding the late 16th- and early 17th-century abandonment of the early modern village (Nagymajsa) located east of Majs, as well as the changes that took place in the ethnic composition and settlement structure of the area during and after the Long Turkish War.

Grupa grobova iz ranomodernog perioda u Majšu

U Muzej Janusa Panonijusa 2013. godine stiglo je obaveštenje o pronađenim zemnim ostacima u blizini seoske katoličke crkve u tri groba prilikom oranja zemlje, na ivici brda koje se graniči sa selom Majš sa istočne strane. Muzejski radnici otkrili su teško oštećene grobove, od kojih su dva sadržala predmete koji ukazuju na starost i kulturnu pripadnost. Novac pronađen u torbici postavljenoj u jednom grobu ukazuje na period krajem 1620-ih i tokom 1630-ih godina, a lokacija grobova van groblja, kao i igle za veo sa kugličastom glavom pronađene u jednom od grobova, ukazuju na to da su sahranjeni ljudi verovatno bili pripadnici grupe koja se u 16. i 17. veku na ove prostore doselila sa Balkana.

Pronalazak grobova pruža nam nove podatke o napuštanju kasnosrednjovekovnog-ranonovovekovnog sela (Nadžmajš) koje se nalazilo istočno od Majša i koje je napušteno krajem 16. i početkom 17. veka, kao i o promenama u etničkoj i naseobinskoj strukturi područja tokom i posle Petnaestogodišnjeg rata.